

Aleksandra Sikorska-Lewandowska

Zarzut nieważności uchwały zgromadzenia wspólników

Powodowa spółka nie może podnosić w procesie o stwierdzenie nieważności umowy „zarzutu nieważności uchwały” własnego organu, po kilku latach od jej podjęcia. Stanowi to obejście przepisów kodeksu spółek handlowych¹ o zaskarżaniu uchwał zgromadzeń. Sąd może uwzględnić nieważność uchwały tylko na zarzut poniesiony przez pozwanego.

Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 17.03.2010 r. (I ACa 150/10)²

Zarzut wadliwego podjęcia uchwały przez właściwy organ spółki prawa handlowego w kwestii zgody na dokonanie czynności nie jest skuteczny w postępowaniu o stwierdzenie nieważności tej czynności, jeśli sama uchwała nie została skutecznie zaskarżona we właściwym trybie.

Stan faktyczny i rozstrzygnięcie sądu apelacyjnego

Stan faktyczny sprawy pokrótce przedstawiał się następująco. Stroną powodową była spółka z o.o., która się domagała stwierdzenia nieważności umowy sprzedaży zawartej w 2005 r. pomiędzy tą spółką a pozwaną osobą fizyczną, w części dotyczącej sprzedaży określonej działki – z powodu braku uchwały wspólników wyrażającej zgodę na sprzedaż tej części nieruchomości. Bezsporne było to, że w 2005 r. została podjęta uchwała zgromadzenia wspólników powodowej spółki z o.o., wyrażająca zgodę na sprzedaż kilku działek, m.in. tej, której dotyczyła umowa sprzedaży. Spółka podnosiła nieważność tej uchwały, powołując wiele argumentów, m.in. wewnętrzną sprzeczność treści uchwały oraz niejasność sformułowań w uchwale. Spółka wskazywała także na okoliczność, że część działki, będąca przedmiotem umowy, stanowiła zorganizowaną część przedsiębiorstwa, a brak było uchwały wspólników, wyrażającej zgodę na sprzedaż zorganizowanej części przedsiębiorstwa. W przypadku braku uchwały zezwalającej na dokonanie czynności prawnej, umowa byłaby nieważna na podstawie art. 17 w zw. z art. 228 pkt 3 lub pkt 6 k.s.h.

¹ Ustawa z 15.09.2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz. U. Nr 94, poz. 1037 ze zm.), dalej jako k.s.h.

² Wyrok Sądu Apelacyjnego w Krakowie z 17.03.2010 r. (I ACa 150/10), OSA 2011/3, poz. 6.

Sąd apelacyjny sformułował następującą tezę: „Zarzut wadliwego podjęcia uchwały przez właściwy organ spółki prawa handlowego w kwestii zgody na dokonanie czynności nie jest skuteczny w postępowaniu o stwierdzenie nieważności tej czynności, jeżeli sama uchwała nie została skutecznie zaskarżona we właściwym trybie”.

Sąd apelacyjny podkreślił w uzasadnieniu, że w przypadku nieważności uchwały wspólników, kodeks spółek handlowych przewiduje nieważność względną³, która może być stwierdzona

³ W doktrynie i judykaturze nie ma jednolitości zdań co do charakteru sankcji nieważności wynikającej z przepisu art. 252 § 1 i art. 425 § 1 k.s.h., przyjmuje się więc, że jest to sankcja nieważności względnej (tak A. Koch, *Charakter sankcji wobec sprzecznych z prawem uchwał spółek kapitałowych*, „Przeгляд Prawa Handlowego” 2007/2, s. 6; J. Frąckowiak, *Uchwały zgromadzeń wspólników spółek kapitałowych sprzeczne z ustawą*, „Przeгляд Prawa Handlowego” 2007/11, s. 12; M.S. Tofel, *Nieważność uchwał na gruncie art. 252 § 1 k.s.h. i art. 425 § 1 k.s.h.*, „Przeгляд Prawa Handlowego” 2006/8, s. 20; G. Cern, *Problem nieważności uchwał z mocy prawa*, „Prawo Spółek” 2010/7–8, s. 36) lub sankcja nieważności bezwzględnej (tak S. Soltysiński, *Nieważne i wzruszalne uchwały spółek kapitałowych*, „Przeгляд Prawa Handlowego” 2006/1, s. 4; W. Jurciewicz, *Nieważność uchwał w spółkach kapitałowych*, „Przeгляд Prawa Handlowego” 2008/5, s. 16; W. Popiołek, w: J.A. Strzepka (red.), *Kodeks spółek handlowych, komentarz*, t. II, Warszawa 2005, s. 362; M. Gutowski, *Sankcja nieważności na tle uchwał organów spółek kapitałowych*, „Przeгляд Prawa Handlowego” 2007/12, s. 22; A. Gierat, *Zaskarżanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych przez ich organy oraz przez członków tych organów*, „Przeгляд Sądowy” 2001/11–12, s. 136; A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Objasnienia*, Kraków 2002, s. 395).

tylko w drodze powództwa wniesionego przez określone osoby, w wyznaczonym ustawowo terminie. Uchwała wspólników, wyrażająca zgodę na sprzedaż działki, nie została zaskarżona przez żadną z osób uprawnionych ani w drodze powództwa o uchylenie uchwały, ani w drodze powództwa o stwierdzenie nieważności. Uchwała funkcjonuje w obrocie do czasu stwierdzenia jej nieważności wyrokiem sądu w postępowaniu przewidzianym przepisami kodeksu spółek handlowych, nie można się zatem powoływać na jej nieważność w drodze zarzutu. Sąd apelacyjny podkreślił, że dotyczy to także postępowania o stwierdzenie nieważności umowy zawartej na podstawie uchwały, której ważność nie została podważona w drodze procesu.

Rozstrzygnięcie sądu apelacyjnego należy ocenić jako prawidłowe. Skoro została podjęta uchwała wspólników i nie została zaskarżona, to jest ona ważna i wywołuje skutki prawne⁴. W postępowaniu dotyczącym ważności umowy nie było możliwości rozstrzygnięcia o ważności uchwały zgromadzenia wspólników, która nie została w przewidzianym trybie zaskarżona. Konieczne jest jednak zgłoszenie kilku uwag do uzasadnienia wyroku, gdyż w sprawie wystąpiło kilka interesujących problemów prawnych, którym sąd apelacyjny nie poświęcił uwagi.

Charakter prawny zarzutu nieważności

W pierwszej kolejności należy zbadać charakter prawny zarzutu nieważności, o którym mowa w przepisach art. 252 § 4 oraz art. 425 § 4 k.s.h. Sąd apelacyjny przyjął bowiem, jak wynika z uzasadnienia wyroku, że spółka podnosiła zarzut nieważności uchwały.

Zgodnie z przepisami art. 252 § 4 oraz art. 425 § 4 k.s.h., upływ terminów do wniesienia powództwa o stwierdzenie nieważności lub o uchylenie uchwały nie wyłącza możliwości podniesienia zarzutu nieważności uchwały.

⁴ Wyrok stwierdzający nieważność uchwały ma charakter konstytutywny, tak wyrok Sądu Najwyższego (dalej jako SN) z 13.02.2004 r. (II CK 438/02), OSP 2006/5, poz. 53; uchwała 7 sędziów SN z 1.03.2007 r. (III CZP 94/06), OSNC 2007/7–8, poz. 95.

Regulacja ta jest bardzo lakoniczna, a wykładnia tych przepisów wywołuje spory w doktrynie.

W doktrynie postępowania cywilnego⁵ wyróżnia się zarzuty procesowe, czyli takie, które dotyczą nieprawidłowości we wszczęciu lub prowadzeniu procesu i mogą powodować zwrot lub odrzucenie pozwu, a których podstawę mogą stanowić wyłączne przepisy procesowe⁶ oraz merytoryczne, czyli dotyczące istoty sprawy, których uwzględnienie uzasadnia oddalenie powództwa. Najczęściej zarzut jest charakteryzowany jako środek obrony, czyli powołanie takich okoliczności faktycznych i prawnych, które bezpośrednio zmierzają do zakończenia procesu korzystnego dla pozwanego⁷. Zarzuty merytoryczne mają zróżnicowany charakter, wśród nich wymienia się zarzut potrącenia, przedawnienia, przedwczesności powództwa, nieistnienia dochodzonego roszczenia, prekluzji, prawa zatrzymania, naruszenia zasad współżycia społecznego⁸. Podniesienie zarzutu merytorycznego polega na powołaniu okoliczności, z których wynika, że podstawa powództwa nie istnieje i wobec tego żądanie pozwu nie jest uzasadnione albo na powoływaniu się na własne prawo, które czyni nieuzasadnione żądanie powództwa wobec pozwanego⁹. Jest to sposób obrony pozwanego.

W doktrynie podkreślono, że charakter prawny zarzutu, o którym mowa w przepisach art. 252 § 4 oraz art. 425 § 4 k.s.h. nie jest jasny. Kodeks spółek handlowych nie precyzuje ani wymogów formalnych, ani merytorycznych zarzutu nieważności uchwały¹⁰. Przepisy wskazujące na możliwość podniesienia zarzutu nieważności uchwały są nowością w kodeksie spółek handlowych, a w poprzednim stanie prawnym nie

⁵ W. Broniewicz, *Postępowanie cywilne w zarysie*, Warszawa 1996, s. 194–195.

⁶ T. Wiśniewski, *Przebieg procesu cywilnego*, Warszawa 2009, s. 161.

⁷ W. Siedlecki, w: W. Siedlecki, Z. Świeboda, *Postępowanie cywilne – zarys wykładu*, Warszawa 1998, s. 198.

⁸ T. Wiśniewski, *Przebieg...*, s. 162.

⁹ E. Marszałkowska-Krześ, w: H. Mądrzak (red.), *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2003, s. 214.

¹⁰ A. Jarocho, *Legitymacja do żądania stwierdzenia przez sąd nieważności uchwał zgromadzenia wspólników (akcjonariuszy)*, „Prawo Spółek” 2004/12, s. 37.

występowały z uwagi na to, że brak było ograniczeń czasowych do wytoczenia powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały¹¹.

Skuteczne podniesienie przez pozwanego zarzutu nieważności uchwały, w przypadku gdy ta uchwała jest podstawą skierowanego przeciwko niemu roszczenia, spowoduje oddalenie powództwa. Oznacza to, że zarzut ten ma charakter merytoryczny¹², a nie formalny. Podniesienie zarzutu nie wywoła skutku w postaci wydania wyroku dotyczącego uchwały. Sąd rozpatrujący sprawę zbada kwestię nieważności uchwały jedynie na potrzeby tego toczącego się postępowania i w przypadku uznania zarzutu za zasadny, uwzględni to w swoim orzeczeniu, przyjmując, że uchwała jest nieważna. Podniesienie zarzutu nieważności uchwały otwiera więc drogę do rozpatrzenia kwestii ważności określonej uchwały, co do której nie toczyło się postępowanie o jej uchylenie lub stwierdzenie nieważności w procesie sądowym mającym za przedmiot inne żądanie, niż dotyczące ważności uchwały.

Zarzut nieważności uchwały, tak jak powództwo o stwierdzenie nieważności lub uchylenie uchwały, musi się opierać na podstawie nieważności przewidzianej w przepisach kodeksu spółek handlowych, a więc na sprzeczności uchwały z prawem, statutem, dobrymi obyczajami oraz godzeniu w interes spółki lub interes wspólnika. W przypadku uchybień o charakterze proceduralnym w toku podejmowania uchwały, zgodnie z utrwaloną linią orzecniczą¹³, konieczne

będzie badanie wpływu tych uchybień na treść podjętej uchwały. Wprawdzie brakuje podstawy normatywnej¹⁴ w przepisach kodeksu spółek handlowych dla stosowania tej przesłanki, jednak takie podejście jest akceptowane w najnowszym orzecznictwie¹⁵ i doktrynie¹⁶.

W przypadku zgłoszenia w procesie zarzutu nieważności uchwały – organ orzekający musi samodzielnie rozważyć, czy uchwałę tę można uznać za nieważną, a jeżeli tak, to sąd pominie istnienie tej uchwały, czyli uzna, że nie wywołuje ona skutków prawnych, pomimo iż nie została wyeliminowana z obrotu prawnego. Nieskuteczne będzie natomiast zgłoszenie zarzutu nieważności w sytuacji, gdy powództwo wniesiono w terminach określonych przepisami kodeksu spółek handlowych, ale zostało ono prawomocnie oddalone¹⁷. Z uwagi na to, że instytucja zarzutu jest wyjątkiem od konieczności uzyskania wyroku sądu stwierdzającego nieważność, musi ona podlegać ścisłej wykładni. Zarzut wywołuje skutek prawny jedynie w relacjach osoby, która zarzut powołuje, ze spółką. Poza tym uchwała pozostaje ważna i wywołuje – w stosunku do wszystkich innych osób – skutki prawne.

Osoby uprawnione do podniesienia zarzutu

Dalszą kwestią jest ustalenie osób uprawnionych do podniesienia tego zarzutu. Przepisy nie zawierają w tym względzie żadnej wskazówki, w doktrynie panuje rozbieżność zdań. Według pierwszego stanowiska, zarzut ten mogą podnieść tylko osoby, które mają prawo wystąpienia

¹¹ J. Szwaja, w: S. Soltysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. III, Warszawa 2008, s. 1334.

¹² Tak M. Spyra, *System prawa handlowego*, t. 2B, Warszawa 2007, s. 489; S. Soltysiński (red.), *Prawo spółek kapitałowych. Tom 17 B. System prawa prywatnego*, Warszawa 2010, s. 593; A. Koch, *Charakter sankcji wobec sprzecznych...*, s. 7.

¹³ Wyroki SN: z 8.12.1998 r. (I CKN 243/98), OSNC 1999/6, poz. 116; z 26.05.1999 r. (III CKN 261/98), OSNC 2000/1, poz. 7; oraz w orzeczeniach w świetle prawa spółdzielczego, w tym uchwała 7 sędziów SN z 30.01.1965 r. (III CO 75/63), OSNCP 1966/9, poz. 14; uchwała SN połączonych Izb Sądu Najwyższego, Izby Cywilnej oraz Pracy i Bezpieczeństwa Społecznych z 23.11.1973 r. (III PZP 38/72), OSNCP 1975/1, poz. 1; wyroki SN: z 8.03.1974 r. (I PR 3/74), OSNCP 1974/12, poz. 217; z 13.08.1965 r. (I PR 265/65), OSNCP 1966/5, poz. 80.

¹⁴ K. Bilewska, *Sprzeczność uchwały walnego zgromadzenia z ustawą jako przesłanka stwierdzenia jej nieważności na podstawie art. 425 k.s.h.*, „Palestra” 2008/3–4, s. 231; Z. Kwaśniewski, E. Chowaniec-Sieniawski, *Zaskarżanie uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych*, „Przegląd Sądowy” 2006/11–12, s. 32.

¹⁵ Wyrok SN z 5.07.2007 r. (II CSK 163/07), OSNC 2008/9, poz. 104.

¹⁶ W. Jurcewicz, *Nieważność uchwał...*, s. 21; S. Soltysiński, *Nieważne i wzruszalne uchwały...*, s. 8; J.P. Naworski, w: R. Potrzezecz, T. Siemiątkowski (red.), *Komentarz do kodeksu spółek handlowych. Spółka akcyjna i przepisy karne*, t. 1, Warszawa 2003, s. 78.1.

¹⁷ M. Rodzynkiewicz, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, Warszawa 2007, s. 440.

z powództwem¹⁸. Ma to jednak wynikać z konstrukcji przepisu, który odwołuje się do upływu terminów do zaskarżenia uchwały, a terminy te wiążą tylko określone osoby – mające legitymację czynną. Z tego powodu, tylko tym osobom ma przysługiwać ten zarzut. Argumentem potwierdzającym słuszność tej tezy jest również generalne wyłączenie stosowania art. 189 kodeksu postępowania cywilnego¹⁹, a więc konsekwencją braku możliwości zaskarżenia uchwały w drodze powództwa przez wszystkich, ma być brak możliwości podniesienia przez wszystkich zarzutu²⁰.

W literaturze przedstawiono także pogląd przeciwny, że każda osoba ma prawo podniesienia zarzutu nieważności uchwały²¹. Wskazano bowiem, że ustawodawca nie ograniczył podmiotowo możliwości powołania się na zarzut, tak jak dokonał tego wyraźnie w przypadku powództwa. Ponadto, uznano, że mało racjonalny jest pogląd, iż tym samym osobom zostały przyznane dwa konkurencyjne środki – jeden bardzo sformalizowany w postaci powództwa i drugi, mało formalny i nieograniczony czasowo²². Wykładnie, zgodnie z którą przyjmuje się, że możliwość

podniesienia zarzutu jest limitowana podmiotowo, tak jak możliwość wytoczenia powództwa, uznano za zbyt daleko idące ograniczenie. Trudno bowiem zaakceptować stan, w którym osoby trzecie, które nie mają prawa do wytoczenia powództwa, miały być pozbawione możliwości kwestionowania wadliwej uchwały w razie skierowania przeciwko nim roszczenia opartego na uchwale podjętej z naruszeniem prawa²³.

Rozbieżność poglądów co do kręgu osób uprawnionych do podniesienia zarzutu nieważności jest odzwierciedleniem niejednorodności poglądów co do charakteru prawnego sankcji nieważności. Zwolennicy uznania jej za wzruszalność optują raczej za ograniczeniem kręgu uprawnionych do podniesienia zarzutu, natomiast zwolennicy sankcji bezwzględnej nieważności uważają, że każdy może podnieść zarzut nieważności. Obecnie zdaje się jednak przeważać kierunek wykładni wskazujący na brak ograniczenia kręgu podmiotowego uprawnionych do podniesienia zarzutu. Tym samym prawo podniesienia zarzutu przysługuje każdej osobie, w przeciwieństwie do prawa wytoczenia powództwa, które to uprawnienie jest limitowane podmiotowo.

W doktrynie zarysowała się rozbieżność zdań co do możliwości podniesienia zarzutu nieważności uchwały przed upływem terminu do jej zaskarżenia. Według dominującego poglądu²⁴, zarzut może zostać podniesiony także przed upływem terminów zawitych. Jest to konsekwencją przyjęcia, że każda osoba może podnieść zarzut nieważności uchwały. Trudno bowiem przyjmować, że osoba która nie jest legitymowana do zaskarżenia uchwały w drodze powództwa, jest ograniczona w podniesieniu zarzutu z powodu nieupłynięcia jeszcze terminów zawitych, gdyż uchwała może ostatecznie nie zostać przez nikogo zaskarżona.

Przeciwnicy tego poglądu wskazują, że z wykładni literalnej przepisu art. 252 § 4 oraz art. 425 § 4 k.s.h wynika, iż zarzut może zostać podniesiony dopiero po upływie terminów zawitych

¹⁸ A. Jarocho, *Legitymacja do żądania stwierdzenia...*, s. 40; A. Koch, *Charakter sankcji...* s. 5; M.S. Tofel, *Nieważność uchwał...*, s. 17; W. Popiołek, w: J.A. Strzępka (red.), *Kodeks spółek...*, t. II, s. 966; J.P. Naworski, w: R. Potrzezsch, T. Siemiątkowski (red.), *Komentarz do kodeksu...*, t. 1, s. 810.

¹⁹ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.), dalej jako k.p.c.

²⁰ A. Koch, *Charakter sankcji wobec sprzecznych...*, s. 5.

²¹ S. Soltysiński, *Rozważania o nieważnych i „nieistniejących” czynnościach prawnych ze szczególnym uwzględnieniem uchwał zgromadzeń spółek kapitałowych i spółdzielni*, w: *W kierunku europeizacji prawa prywatnego, Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Jerzemu Rajskiemu*, Warszawa 2007, s. 319; M. Spyra, *System...*, t. 2B, s. 489; J. Szwaja, w: S. Soltysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek...*, t. III, s. 1336; M. Gutowski, *Sankcja nieważności na tle...*, s. 24; Z. Kwaśniewski, E. Chowaniec-Sieniański, *Zaskarżanie uchwał...*, s. 17; J. Frąckowiak, *Uchwały zgromadzeń współników...*, s. 13; M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks spółek...*, s. 441; A. Kidyba, *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. II, Warszawa 2010, s. 706; K. Strzelczyk, w: T. Siemiątkowski, R. Potrzezsch (red.), *Kodeks spółek handlowych. Komentarz*, t. III, Warszawa 2011, s. 506; autor ten zweryfikował wcześniej przedstawiony pogląd, że prawo podniesienia zarzutu przysługuje tylko osobom legitymowanym do wytoczenia powództwa.

²² M. Gutowski, *Sankcja nieważności na tle...*, s. 24.

²³ J. Szwaja, w: S. Soltysiński, A. Szajkowski, A. Szumański, J. Szwaja, *Kodeks spółek...*, t. III, s. 1336; M. Rodzyńkiewicz, *Kodeks spółek...*, s. 441.

²⁴ S. Soltysiński, *Nieważne i wzruszalne uchwały...*, s. 11; A. Kidyba, *Kodeks spółek...*, s. 706.

do wytoczenia powództwa o stwierdzenie nieważności²⁵. Dopuszczalność podniesienia zarzutu przed upływem terminów zawitych, a więc w każdym czasie, została uznana za niezgodną z celem przepisów ustanawiających specjalne powództwo o stwierdzenie nieważności oraz górażcą w bezpieczeństwo obrotu w udziałem spółek kapitałowych, gdyż stwarzałaby niebezpieczeństwo niekontrolowanego podważania uchwał w drodze zarzutu w sytuacji, gdy właściwą formą powinno być wytoczenie powództwa²⁶. Zgodnie z tym poglądem, zastosowanie zarzutu powinno być ograniczone do wyjątkowych sytuacji, występujących tylko po upływie terminów zawitych.

Bardziej przekonujący jest pogląd o możliwości podniesienia zarzutu przez każdego bez ograniczeń czasowych. Trzeba bowiem pamiętać, że przecież to uprawnienie ma bardzo ograniczony zasięg, jest środkiem obrony i przysługuje jedynie osobie, przeciwko której spółka wytoczyła określone powództwo. Skorzystanie z tego instrumentu prawnego jest możliwe tylko w specyficznych okolicznościach – w czasie procesu jako środek obrony, gdy przedmiotem powództwa jest roszczenie oparte na nieważnej uchwale, która nie została zaskarżona we właściwym trybie. W doktrynie prawa spółek panuje zgodność co do tego, że zarzut, o którym mowa w przepisie art. 252 § 4 i art. 425 § 4 k.s.h. jest środkiem obrony²⁷.

Większość doktryny przyjmuje, że kodeks spółek handlowych ustanowił specyficzną sankcję nieważności bezwzględnej²⁸, różniącą się od klasycznej postaci tej sankcji wyróżnianej w cywilistyce²⁹. Surowość tej sankcji wyraża się

w ograniczeniu czasowym i podmiotowym uprawnienia do zaskarżania wadliwych uchwał, a możliwość podniesienia zarzutu nieważności uchwały stanowi jedyny środek obrony dla osób niemających prawa wniesienia powództwa.

Ocena charakteru prawnego „zarzutu” podniesionego w sprawie

Po przybliżeniu zagadnień dotyczących charakteru prawnego zarzutu nieważności, należy powrócić do uzasadnienia orzeczenia Sądu Apelacyjnego w Krakowie. Przedmiotem powództwa było żądanie stwierdzenia nieważności umowy zawartej przez spółkę z o.o. z powodu naruszenia art. 17 k.s.h. poprzez brak uchwały wspólników, wyrażającej zgodę na zbycie nieruchomości.

Zgodnie z przepisem art. 17 § 1 k.s.h., jeżeli do dokonania czynności prawnej przez spółkę ustawa wymaga uchwały zgromadzenia wspólników, to czynność prawna dokonana bez wymaganej uchwały jest nieważna. Abstrahując od toczącej się w doktrynie dyskusji³⁰ co do charakteru prawnego uchwały zgromadzenia wspólników wymaganej przez przepisy do zawarcia określonej umowy, należy stwierdzić, że przepis ustanawia sankcję nieważności umowy, zawartej bez wyrażonej w formie uchwały – zgody właściwego organu. Brak uchwały może być następstwem stwierdzenia nieważności lub uchylenia uchwały wspólników na skutek powództwa wytoczonego zgodnie z przepisami kodeksu spółek handlowych. Wówczas wyrok stwierdzający nieważność uchwały może być podstawą dla powództwa o stwierdzenie nieważności umowy.

²⁵ A. Koch, *Charakter sankcji wobec sprzecznych...*, s. 6.

²⁶ A. Koch, *Charakter sankcji wobec sprzecznych...*, s. 6.

²⁷ Z. Kwaśniewski, E. Chowaniec-Sieniawski, *Zaskarżanie uchwał...*, s. 17; S. Soltysiński, *Nieważne i wzruszalne uchwały...*, s. 11; W. Jurcewicz, *Nieważność uchwał...*, s. 16.

²⁸ Tak S. Soltysiński, *Nieważne i wzruszalne uchwały...*, s. 4, Z. Kwaśniewski, E. Chowaniec-Sieniawski, *Zaskarżanie uchwał...*, s. 15; J.P. Naworski, w: R. Potrzebszcz, T. Siemiątkowski (red.), *Komentarz do kodeksu...*, t. 1, s. 808; A. Kidyba, *Kodeks spółek...*, s. 701; przy czym wymienieni autorzy w niejednorodny sposób rozumieją specyfikę nowego typu sankcji nieważności bezwzględnej.

²⁹ Por. B. Lewaszkiewicz-Petrykowska, w: *System prawa cywilnego*, t. I, Wrocław 1985, s. 706–707.

³⁰ Uchwała organu osoby prawnej wyrażająca zgodę bywa traktowana jako część składowa czynności prawnej – tak wyrok SN z 15.02.2002 r. (III CZP 494/99), LEX nr 54459 – podobnie SN w wyroku z 13.02.2004 r. (II CK 438/02), OSP 2006/5, poz. 53, albo jako zgoda osoby trzeciej (tak K. Rudnicki, *Uzależnienie działania zarządu od innych organów spółki*, „Monitor Prawniczy” 2000/7, s. 434; Z. Kuniewicz, S. Czepita, *Aspekty wadliwości czynności prawnych spółki kapitałowej*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Społeczny” 2002/3, s. 7; R. Pabis, *Skutki wadliwości czynności prawnych w świetle art. 17 k.s.h.*, „Przegląd Prawa Handlowego” 2001/6, s. 20) bądź jako warunek prawny (tak P. Antoszek, *Cywilnoprawny charakter uchwał wspólników spółek kapitałowych*, Warszawa 2009, s. 324).

Taka sytuacja nie występowała w omawianej sprawie, powodowa spółka nie miała bowiem wyroku stwierdzającego nieważność uchwały, lecz jedynie podnosiła zarzut nieważności uchwały, wywodząc z niego skutek w postaci nieważności umowy. Stroną pozwaną był kontrahent spółki z o.o., który nabył część nieruchomości w drodze umowy, zawartej przez spółkę z o.o. na podstawie uchwały wspólników. Należy tu więc rozważyć, czy w tej sytuacji powoływanie się przez powoda na nieważność uchwały stanowiło zarzut w rozumieniu przepisu art. 252 § 4 k.s.h. W świetle stanu faktycznego sprawy można stwierdzić, że w rzeczywistości przedmiotem powództwa było żądanie ustalenia nieważności uchwały, gdyż twierdzenie o nieważności umowy było oparte właśnie na tym argumente. Aby orzec w sprawie ważności umowy, sąd musiał najpierw przesądzić o nieważności uchwały – taka właśnie była treść żądania pozwu. Tym samym takie żądanie można było uznać za próbę obejścia przepisów kodeksu spółek handlowych o zaskarżaniu nieważnych uchwał zgromadzenia wspólników, w sytuacji gdy ustawa określa dla powództwa o stwierdzenie nieważności uchwały termin prekluzyjny oraz wyraźnie wyłącza zastosowanie art. 189 k.p.c. Inna byłaby kwalifikacja prawna tej sytuacji, gdyby to pozwany – kontrahent spółki podnosił zarzut nieważności uchwały wspólników. Wówczas sąd byłby zobowiązany rozpatrzyć zarzut ten, i w razie ustalenia nieważności uchwały, uwzględnić tę okoliczność przy wydawaniu wyroku. Tymczasem, jeżeli to powód – spółka reprezentowana przez zarząd – podnosi nieważność uchwały wspólników, po kilku latach od jej podjęcia, powołując okoliczności które były znane od początku, to nie można uznać, że jest zarzut w rozumieniu przepisów kodeksu spółek handlowych.

Sąd Apelacyjny w Krakowie zasadnie więc nie zajął się podnoszonym przez powoda „zarzutem nieważności”, stwierdzając, że jego podniesienie nie jest skuteczne w sytuacji gdy uchwała nie została zaskarżona we właściwym trybie. Trzeba jednak stwierdzić, że powołanie się w tej sprawie przez powoda na nieważność uchwały

wspólników nie stanowiło zarzutu nieważności w rozumieniu przepisu art. 252 § 4 oraz art. 425 § 4 k.s.h.

Przyjmując hipotetycznie, że uchwała wspólników rzeczywiście była nieważna, lecz nie została zaskarżona w przewidzianym przepisami kodeksu spółek handlowych trybie, a pozwany nie podniósł zarzutu jej nieważności, należy zadać pytanie o możliwość uwzględnienia przez sąd z urzędu nieważności tej uchwały. Zgodnie z klasycznym poglądem, nieważność czynności prawnej uwzględniana jest z urzędu przez sąd w każdym stadium postępowania³¹. W orzecznictwie od dłuższego czasu dominuje podejście, zgodnie z którym sąd bierze pod uwagę z urzędu nieważność lub nieistnienie czynności prawnej, w tym uchwały, w granicach zebranego materiału dowodowego³².

W doktrynie³³ podnosi się jednak, że na skutek renesansu zasady formalizmu, obecnie nie jest aktualny pogląd o uwzględnianiu przez sąd z urzędu nieważności czynności prawnej. Podkreśla się, że SN nie uwzględni już z urzędu nawet najpoważniejszych naruszeń klauzul generalnych kodeksu cywilnego, wyznaczających granicę swobody umów lub zawierających dyrektywy wykładni czynności prawnej. W odniesieniu do sankcji nieważności uchwały przewidzianej w przepisach kodeksu spółek handlowych nie jest możliwe uwzględnienie nieważności przez sąd z urzędu³⁴. Wynika to z konstrukcji przepisów kodeksu spółek handlowych, które zakładają stwierdzenie nieważności uchwały wyłącznie w drodze wyroku sądowego, wydanego na skutek przeprowadzenia specjalnego postępowania przewidzianego w tych przepisach. Celem tej

³¹ Z. Radwański, w: *System prawa prywatnego*, t. II, Warszawa 2008, s. 443; M. Safian, w: K. Pietrzykowski (red.) *Kodeks cywilny, komentarz*, t. I, Warszawa 2004, s. 219.

³² Postanowienie SN z 31.01.2003 r. (IV CKN 1765/00), OSNC 2004/5, poz. 74; wyroki SN: z 12.05.2005 r. (V CK 556/04), OSP 2007/2, poz. 15; z 12.12.2008 r. (II CNP 82/08), LEX nr 503233; uchwała SN z 17.06.2005 r. (III CZP 26/05), OSNC 2006/4, poz. 63.

³³ S. Soltysiński, *Rozważania o nieważnych i „nieistniejących”...*, s. 311.

³⁴ S. Soltysiński, *Nieważne i wzruszalne uchwały...*, s. 12; W. Popiołek, w: J.A. Strzępka (red.), *Kodeks spółek...*, t. II, s. 967.

regulacji jest ograniczenie drogi do kwestionowania uchwał w czasie oraz ograniczenie kręgu podmiotów czynnie legitymowanych w tym zakresie³⁵. Jedynym odstępstwem, wynikającym z przepisów, jest możliwość uwzględnienia nieważności na skutek podniesienia zarzutu nieważności. W związku z takim ujęciem charakteru prawnego sankcji nieważności uchwały w kodeksie spółek handlowych przyjmuje się, że nie jest możliwe uwzględnienie z urzędu nieważności uchwały, w przeciwnym razie upływ terminów zawitych nic by nie znaczył.

Jednak, w orzecznictwie Sądu Najwyższego wydanym już w czasie obowiązywania przepisów kodeksu spółek handlowych³⁶, uznano, że nieważność uchwały oraz nieistnienie uchwały sąd bierze z urzędu pod uwagę w każdym stadium postępowania, na podstawie zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego. To orzeczenie dotyczyło nieistniejącej uchwały spółki z o.o., lecz SN zasygnalizował, że również nieważność uchwały, wynikająca z materiału dowodowego, powinna być uwzględniana przez sąd z urzędu.

W świetle jednoznacznej regulacji kodeksu spółek handlowych, ustanawiającej krótkie terminy zawite dla wniesienia powództw przeciwko wadliwym uchwałom zgromadzeń wspólników, trzeba stwierdzić, że uwzględnianie z urzędu przez sąd nieważności uchwały burzyłoby całą konstrukcję przyjętą przez ustawodawcę.

Zgodnie z dominującym poglądem³⁷ wyrok sądu stwierdzający nieważność ma charakter konstytutywny, a więc dopóki nie zostanie wydany uchwała jest ważna i wywołuje skutki prawne. Obowiązek uwzględniania z urzędu nieważności czynności prawnej jest skorelowany z postacią nieważności bezwzględnej tej czynności istniejącej *ab initio*, a więc bez konieczności stwierdzenia jej wyrokiem sądu. W przypadku klasycznej formuły nieważności czynności prawnej wyrok sądu ma bowiem charakter deklaratoryjny, nieważność istnieje *ipso iure*. Trzeba się więc zgodzić z zapatrywaniem, że nie jest możliwe uwzględnienie przez sąd z urzędu nieważności uchwały zgromadzenia wspólników, a jedyną drogą po upływie terminów zawitych dla zaskarżenia uchwały jest podniesienie przez uprawnioną osobę zarzutu nieważności.

Dla pełnego omówienia tematu trzeba jeszcze wspomnieć o regulacji art. 254 § 2 oraz art. 427 § 2 k.s.h., w której ustanowiono ochronę osób trzecich działających w dobrej wierze, jeżeli ważność czynności dokonanej przez spółkę jest zależna od uchwały, co do której stwierdzono nieważność. Przepis ten mógłby znaleźć zastosowanie, w przypadku gdyby została stwierdzona nieważność umowy zawartej przez spółkę, z powodu nieważności uchwały jej organu. Wówczas, wobec kontrahenta spółki, który w dobrej wierze zawarł umowę nabycia nieruchomości, stwierdzenie przez sąd nieważności uchwały nie odnosiłoby więc skutku.

³⁵ M. Czajkowska-Dąbrowska, *Konsekwencje sprzeczności z prawem uchwał zgromadzeń wspólników spółek kapitałowych ze szczególnym uwzględnieniem legitymacji byłych członków organów spółek do zaskarżania tych uchwał*, „Studia i analizy Sądu Najwyższego” 2007/1, s. 69.

³⁶ Wyrok SN z 12.12.2008 r. (II CNP 82/08), LEX nr 503233.

³⁷ Wyrok SN z 13.02.2004 r. (II CK 438/02), OSP 2006/5, poz. 53; uchwała 7 sędziów SN z 1.03.2007 r. (III CZP 94/06), OSNC 2007/7–8, poz. 95; J. Frąckowiak, *Uchwały zgromadzeń...*, s. 14; M.S. Tofel, *Nieważność uchwał na gruncie...*, s. 21.

Aleksandra Sikorska-Lewandowska

Autorka jest radcą prawnym w Toruniu.